

Global Business Research Congress (GBRC), May 24-25, 2017, Istanbul, Turkey.

THE ROLE OF WOMEN ENTREPRENEURS ON ECONOMIC DEVELOPMENT: THE CASE OF BINGÖL AND DIYARBAKIR

DOI: 10.17261/Pressacademia.2017.416

PAP-GBRC-V.3-2017(31)-p.314-322

Imran Aslan¹, Pinar Gunes²

¹Bingöl Üniversitesi, Sağlık Fakültesi Bingöl. imranaslan@gmail.com; iaslan@bingol.edu.tr

²Ankara Üniversitesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, Ankara. pinarguns@gmail.com

To cite this document:

Aslan, I. and P.Gunes, (2017). The role of woman entrepreneurs on economic development: the case of Bingöl and Diyarbakir.

PressAcademia Procedia (PAP), V.3, p.314-322.

Permament link to this document: <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2017.416>

Copyright: Published by PressAcademia and limited licenced re-use rights only.

ABSTRACT

One of the main reasons why Turkey cannot get the desired results in economic growth in the Eastern and Southeastern regions of country is that female entrepreneurs are not active enough in economic life. In Bingöl and Diyarbakir provinces, surveys and face-to-face interviews were conducted with female entrepreneurs to determine the obstacles or positive supports for female entrepreneurs benefiting from Small and Medium-Sized Enterprises Development and Support Administration (KOSGEB) and other state incentive institutions in the last 5 years. In this study, it is aimed to reveal the effects of factors such as female entrepreneurs' education, family structure, cultural actors, religious factors and number of children on female entrepreneurship. The micro-financing system will allow potential female entrepreneurs needing small-scale businesses to enter the economic system more easily. Since most of the women in the Eastern Region of Turkey are not active in the working life, the effects of them on the labor market are weak. Thanks to small-scale financing, women take the first steps in entrepreneurship leading them into business life and proving themselves through economic entrepreneurship and economic development. Statistical methods: Frequencies, averages, and ANOVA test are used in this research. Approximately 103 surveys (48 in Bingöl ve 55 in Diyarbakir) in 2016 were carried out in two neighboring provinces having socio-cultural similarities. In Diyarbakir and Bingöl provinces, the main reasons for women being entrepreneurs are to obtain economic independence and to establish social relations. The main capital used for establishing a business is the family grandmothers or members. Difficulties in finding capital structure, not being recognized in the market, high rents, tax payments and employee related problems are the main problems encountered in entrepreneurship. Tax incentives, increased training opportunities, technical support and credit facilitation are the most necessary elements for increasing female entrepreneurship in the region. In addition, the average monthly income of these women is 2,471 TL. And according to ANOVA test, there is no significant difference between Bingöl and Diyarbakir cities with 95% reliability according to being an entrepreneur except salary.

Keywords: Entrepreneurship, micro credit, female entrepreneurs, Bingöl, Diyarbakir.

JEL Codes: 2 C42, O11, R11

KADIN GİRİŞİMCİLERİN EKONOMİK KALKINMANIN ÜZERİNDEKİ ROLÜ: BİNGÖL VE DİYARBAKIR ÖRNEĞİ

ÖZET

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ekonomik olarak büyüme çabalarında istenilen sonuçların alınamıyor olmasının başlıca nedenlerinden birisi de kadın girişimcilerin ekonomik hayata yeterince aktif olmamasıdır. Bingöl ve Diyarbakir ilinde son 5 yılda Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve diğer devlet teşvik kurumlarından faydalanan kadın girişimcilere pozitif destek sağlayan veya engelleyen sebeplerin tespitine yönelik kadın girişimcilerle anket ve yüz yüze görüşmelerle yapıldı. Bu çalışmada kadın girişimcilerin eğitim, aile yapısı, kültürel faktörler, dini faktörler ve çocuk sayısı gibi faktörlerin kadın girişimciliğin üzerindeki etkilerinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Doğu bölgesindeki kadınların çoğu çalışma hayatında aktif olmamasından dolayı

işgücü piyasasında etkileri zayıftır. Yapılan küçük ölçekli finansmanların sayesinde kadınlar girişimcilik konusunda ilk adımları atıp iş hayatına girmeleri ve girişimcilik sayesinde kendilerini ispatlayıp ekonomik kalkınmaya yön verebilir. Araştırma da kullanılan istatistiksel yöntemler: frekanslar, ortalamalar ve ANOVA One-Way testidir. Yaklaşık 103 anket(48 adet Bingöl ve 55 adet Diyarbakır) 2016 yılında sosyal-kültürel benzerlikleri ve komşu olan iki il Diyarbakır ve Bingöl illerinde yapılmıştır. Diyarbakır ve Bingöl ilinde kadınların girişimci olmalarının ana sebebi ekonomik bağımsızlık elde etmek ve sosyal ilişkiler kurmaktır. İş kurmak için kullanılan ana sermayenin kaynağı aile büyükleridir. Sermaye temini zorlukları, piyasada tanınmamış olmak, yüksek kiralar, vergi ödemeleri ve çalışanlar ile ilgili sorunlar girişimcilikte karşılaşılan temel sorunlardır. Vergi kolaylıkları, eğitim olanaklarının artırılması, teknik destek ve kredi kolaylıkları bölgede kadın girişimciliği artırmak için en gerekli unsurlardır. Ayrıca bu kadınların ortalama aylık geliri 2, 471 TL dir ve düşük seviyededir. ANOVA testine göre, girişimcilikte % 95 güvenilirlik ile Bingöl ve Diyarbakır illeri arasında aylık gelir dışında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mikro kredi, girişimcilik, kadın girişimciler, Bingöl, Diyarbakır.

JEL Kodları: C42, O11, R11

1. GİRİŞ

Sanayi devriminden sonra özellikle büyük şehirlerin oluşmasıyla kadınların da görevleri çok belirgin şekilde değişmiştir. Müslüman dünyasında kadınların iş hayatındaki rolünün zayıf olduğu fakat Batı toplumlarında kadınların güçlü rolü ekonomik refahlarının artmasında önemli rol oynamıştır. Müslüman coğrafyası bu adaptasyon sürecini henüz tamamen tamamlamamıştır ve kadınların çalışması hala bazı bölgelerde kültürel olarak uygun karşılanmamaktadır. Özellikle dini referanslı çıkarımlar ve kültürel engeller kadınların iş hayatına katılmaları önündeki en önemli engeller olarak görülmektedir. Ayrıca, İslam Dünyasında bu konuda bir bütünlük söz konusu değildir. Malezya, Endonezya, Singapur, Filipinler gibi uzak Asya ülkelerinde Müslüman kadınların etkisini hayatın hemen hemen her alanında görmek mümkündür. Kadınlar bu ülkelerde iş hayatının güçlü ekonomik katkı sağlayıcıları olmuş durumda. Fakat Ortadoğu ve özellikle Arap ülkelerinde kadınların asli görevi çocuk bakmak ve ev hizmetlerine katkıda bulunmak olarak sınırlandırılmıştır. Müslüman coğrafyasının Dünya ekonomisinde etkinliğinin artması ve Batı ülkeleri ile rekabet edebilir seviye gelmesi kadınların sosyal ve ekonomik alanda rollerinin güçlenmesine bağlıdır. Üretim toplumlarında artan üretim ülke ekonomisini güçlendirir ve eğer bu ihracat odaklı bir üretimse ülke ekonomisi de genişler.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesinde kadın girişimcilerin rolü büyüktür. Artan aile ihtiyaçları sadece erkeklerin değil ayrıca kadınların da çalışmasını zorunlu hale getirmiştir. Mikro finansman, yoksul ve düşük gelir düzeyindeki kişi, aile veya 1-9 arasında çalışanı bulunan mikro işletmelere sağlanan finansman hizmetleridir. Kadın girişimcilerin ekonomik kalkınmada oynadıkları rol toplumun büyük bir kesimi tarafından ihmal edilmektedir. Uluslararası rakamlara göre kayıtlı ekonomi içindeki şirketlerin % 25-33'nin sahibi kadınlardır. Orta Doğu ülkelerinde yapılan bir çalışmada bu rakam tahmini olarak % 13 olarak tespit edilmiştir. TÜİK(Türkiye İstatistik Kurumu) istatistiklerine göre 2014 yılı için Türkiye' de bu oran % 8 olarak bulunmuştur. (Soysal, 2015; TÜİK, 2016; Soysal, 2010) Ayrıca, kadın girişimciliği Türkiye' de bölgeler açısından ciddi farklılıklar göstermektedir. Kıyı kesimlerinde(Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde) ve metropollerde kadınların iş hayatında etkisi bariz olarak görülürken iç Anadolu, Doğu ve Güneydoğu illerinde kadınları iş hayatının bir parçası olarak görmek nerdeyse mümkün gözükmemektedir. Yapısı itibarıyla daha muhafazakâr olan bu bölgelerde kadınların iş hayatına atılmalarının önünde dinsel, kültürel ve politik sebepler söz konusudur. Bingöl ve Diyarbakır gibi eğitim seviyesi düşük illerde kadınların çalışması toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır ve ana ekonomik getiri sağlayıcı olarak erkekler gözükmemektedir. Fakat kadınlar da girişimcilik ve çalışma alanında aile bütçesine katkıda bulunmak ve yaşam refahlarını artırmak için çaba içerisinde. Devlet kurumlarına alımlarda ve tekstil gibi kadın ağırlıklı iş kollarında kadınların sayısı artış göstermektedir. Fakat hizmet ve üretimin diğer alanlarında kadınların sayısı oldukça azdır.

Bölgedeki kadınların ekonomik hayata katılmalarının önündeki engelleri tespitine yönelik olarak 103 adet anket 2016 yılında 48 âdeti Bingöl ve 55 âdeti Diyarbakır illerinde uygulanmıştır. Bölgelerde birçok kadın ekonomik faaliyette katılmak istediği halde yeterli finansman desteği ve kültürel engellerden dolayı ekonomik hayatın dışında kalmaktadır. Günümüzde kalkınmayı başarmak ve fakirliği azaltmak için kullanılabilir araçlardan bir tanesi de mikro- kredi yöntemine dayalı kadın girişimciliğidir. Bu amaçla Bingöl ve Diyarbakır ilinde son 5 yılda KOSGEB ve diğer devlet teşvik kurumlarından faydalanan veya kendi çabaları ile iş yeri açan kadın girişimcilere yönelik pozitif destek sağlayan veya engelleyen sebeplerin tespitine yönelik yapılan anket ve yüz yüze görüşmelerle durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışmada kadın girişimcilerin eğitim, aile yapısı, kültürel faktörler, dini faktörler ve çocuk sayısı gibi faktörlerin kadın girişimciliğin üzerindeki etkilerinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Bölgelerin sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için ekonomik değer yaratan kadın girişimci sayısını artırmak ve var olan kadın girişimcileri güçlendirmek gerekir. Ayrıca mikro finansman sistemi küçük ölçekli işletmeler, ihtiyaç duyan potansiyel kadın girişimcilerin de ekonomik sistem içine daha kolay girmelerini sağlayacaktır. Doğu bölgesindeki kadınların çoğu çalışma hayatında aktif olmasından dolayı işgücü piyasasında etkileri zayıftır. Kadınlar, yapılan küçük ölçekli finansmanların sayesinde girişimcilik konusunda ilk

adımları atıp iş hayatına girmeleri ve girişimcilik sayesinde kendilerini ispatlayıp ekonomik kalkınmaya yön vermeleri mümkün olur.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Girişimcilik, insanların düşündükleri veya hayalini kurdukları eylemleri uygulamaya konması demektir. Girişimcilik günümüzün en büyük sosyal ve ekonomik güçlerinden biridir ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde, girişimcilik çok önemli bir konudur. Girişimcilik günümüze kadar farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ancak; girişimciliğin çok yönlü bir kavram olması nedeni ile girişimciliği net bir tanım ile belirli sınırların içine yerleştirmek zordur. Bunun nedeni girişimsel aktiviteler ile ilgili kullanılan kavramların çok yönlü olarak tanımlanmasıdır. Genel olarak bu tanımlamalar ekonomik ve yönetsel açıdan farklı konulara odaklanmaktadır. Ayrıca, girişimcilik olgusunu meydana getiren bileşenler girişimcilik olayının olduğu çevresel ortama göre değişiklik göstermektedir.

Girişimci bir görevi üstlenen ve risk alan olarak tanımlanır. Girişimci yaratıcı ve yenilikçi özellikleri ile problemleri çözebilen amaçlara hizmet eden iş teknikleri bilgisi olan ve iş geliştirme gereksinimlerini karşılayabilecek katma değer yaratacak kişi olarak da tanımlanabilir (Soysal, 2010). Başarılı olmaya yönelik motivasyona sahip olma, risk alma ve yenilikçi olma, girişilen alanla ilgili olarak bilgi sahibi olma girişimciliğin üç temel özelliği olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bağlılık, kararlılık ve azim, başarı ihtiyacı, iyimserlik, liderlik ve yaratıcılık diğer girişimcide bulunması gereken özelliklerdir. (Demir, 2015). Psikolojik faktörler; girişimci olma olasılığı olan yüksek isteklendirme, kendine güven, yüksek enerji, yenilik ruhu, yüksek başarı beklentisi, içsel kontrol merkezi, sabır, kendini yönlendirme, bağımsızlık isteği, ihtiyacı ve reaktif davranışları gibi kişilik özellikler ve bireyin yaşadığı deneyimler girişimci olmayı etkiler (Erdoğan ve Çevik, 1994;2006). Çevresel yaklaşımın altında yatan varsayım göre girişimcilik: sosyal, politik, ekonomik, teknolojik ve kültürel koşullara bir tepkidir. Bu yaklaşım, girişimciliğin ilk adımını: yaşam stili, iş deneyimi, destek sağlama, politik koşullar, iş tatminsizliği, yetiştirme tarzı, eğitim tercihi, arkadaşlık ve toplum sevgisi, mensup olunan sosyal sınıf, işin yapısı, iş ilişkileri, gelir düzeyi, emekli imkânları gibi birey açısından itici veya çekici özellikleri olan sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerin sonucuna bağlar (Baysal ve Tekaslan, 2004). Bu bağlamda , kadın girişimcilerin duygusal, planlı, hırslı, takım çalışmasına yatkın, araştırmacı, sorumluluk sahibi, mesleğini seven, girişken, çevreye uyumlu, sabırlı, realist, dışa dönük, azimli- kararlı, hayallerinin peşinde koşan, iş bitirici, düzenli, yenilikçi olması beklenir (Soysal, 2010). Girişimcilik bireylerin içinde yaşadığı toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yapının bir ürünüdür. Aile, eğitim, toplumsal davranış şekilleri, eğitimin kalitesi ve ekonomik koşullar girişimciliği etkiler. Yeni teknolojilerin ortaya çıkmasını hızlandıran, ekonomik büyümeye katkı sağlayan, verimliliği artıran ve yeni iş alanlarının ortaya çıkmasında girişimci ayrıca öncü rol oynar. (Soysal, 2010). Girişimcilik, üçüncü dünyanın ülkeleri açısından yoksulluktan ve işsizlik sorunlarından kurtulmanın bir yolu olarak ele alınmıştır. Türkiye’de kadın girişimciliği konusu, kapsamlı ve geniş olarak ilk kez 1992 yılında İstanbul’da yapılan bir sempozyumda gündeme gelmiştir. Türkiye’de 2011 yılında yaygınlaşmaya başlayan mikro kredi uygulamalarıyla kadınların iş hayatına girebilmeleri, kendi işlerinin patronu olabilmeleri ve aile ekonomilerine katkıda bulunmaları sağlanmaktadır. Ayrıca ülkelerin ekonomik anlamdaki kalkınmalarında kadın girişimciliğini arttırmanın önemli olduğu günümüzde, Türkiye’de de kadın merkezli uygulamaların arttırılması gelişmiş ülke olma konusunda önemli bir adım olmaktadır (Abacı ve ark., 2015).

Yavuz & Aslan (2012) tarafından yapılan çalışmada işsizlikle mücadele etmenin en önemli unsurları olarak: üretimi arttırmak ve Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler(KOBİ)’leri desteklemesi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Özellikle 2008 yılında başlayan küresel finansal krizinde KOBİ’lerin finansal olarak kırılgan olduğunu ve piyasadaki küçük değişimler karşısında iflasa kadar giden süreçlerin olduğunu gösterdi (Yavuz ve Aslan, 2012). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) istatistiklerine göre 2014 yılındaki istihdamın % 73.5 KOBİ’ler tarafından sağlanmıştır.(Türkiye İstatistik Kurumu, 2016). Bingöl ve Diyarbakır illerinde istenilen gelişmenin olmamasının ve işsizliğin artışının en önemli nedenlerinden bir tanesi de girişimciliğin istenilen seviyelerde olmamasıdır. Açılan iş olanaklarının azlığı ve bu açılan iş yerleri daha çok hizmet sektöründe iş görmeleri işsizliği azaltmada yeterince etkili olamamaktadır. Üretim bazlı KOBİ girişimci sayısı oldukça azdır ve bölgede üretilen tarım ürünleri daha çok komşu veya gelişmiş illerde işlem görmektedir. Bu da iller bazında katma değeri yüksek üretimin olmadığını göstermektedir. İllerde özel sektörün ciddi yatırımları söz konusu değildir. Özel sektör risklerin az olduğu ve eğitilmiş insanın fazla olduğu bölgeleri yatırım alanı olarak seçmektedir. Güvenlik ve kalifiyeli eleman eksiklikleri bölge açısından ciddi bir dezavantaj olarak göze çarpmaktadır. Bölgede açılan üniversiteler mezun vermelerine rağmen bölgedeki iş olanaklarının azlığı yüzünden çoğu mezun öğrenci daha gelişmiş illere göç etmektedir. Ayrıca kaliteli eğitim olanaklarının zayıflığı ve girişimci desteklerinin yetersizliği söz konusudur. Üniversiteler genç girişimci yetiştirme konusunda istenilen başarıyı ve yönlendirmeleri gösterememiştir. Ayrıca, bölgeye yatırım amaçlı gelen paraların yatırım geri dönüş oranı da oldukça düşüktür. Daha önce yapılan bir çalışmada Keskin & Aslan(2015) , karşılıksız hibe kavramı “Bedava Para” olarak algılandığının ortaya çıktığı ve KOSGEB tarafından dağıtılan hibelerin işi yapacak kişilere değil de çevresel olanlara verildiği tespitinde bulunulmuştur. Bu da bölgede dağıtılan yatırım amaçlı hibelerin hedefe ulaşmadığını göstermektedir. Ayrıca hibe dağıtımında ciddi ahlaki sorunların ortaya çıktığı ve ciddi yanlış beyanların olduğu tespit edildi.

Kadın girişimciliği “ev dışı bir mekânda, kendi adına kurduğu bir işletmesi olan, bir işletmede tek başına veya çalıştırdığı diğer kişilerle birlikte çalışan veya sahibi olması sıfatıyla ortaklık kuran, iş ile ilgili olarak çeşitli kamu ve özel kuruluşlarla temaslara

geçen, işletmenin geleceği ile ilgili planlar yapan, işletmeden elde ettiği kazancı, yatırım ve kullanım alanları üzerinde söz sahibi olan, işletmesi adına tüm riski üstlenen kadın” olarak tanımlanmaktadır. Global kadın işgücündeki en yüksek değer endüstrilemiş ülkelerde olduğunu tespit edilirken, en düşük artışı sergileyenlerin ise zaten işgüçlerinde büyük sayıda kadın bulunan Doğu Avrupa ülkeleri olduğunu belirtmektedir. (Ankara Kalkınma Ajansı, 2014). Kadınların iş kurma nedenlerine bakıldığında “itme ve çekme” faktörlerinin önemli rol oynadığı söylenebilir. Buna göre kadınları iş kurmaya iten faktörler arasında: ülkenin ekonomik koşullarından kaynaklanan işsizlik sorunları, kadınlara uygun olmayan iş koşulları ve kadınların özellikle ücretli işlerde cinsiyet ayrımcılığına uğramaları sayılabilmektedir. Bağımsızlık isteği, kendini gerçekleştirme isteği, kendi işinin patronu olma, aile ve iş sorumluluğu arasındaki dengeyi kurma isteği gibi çekme faktörleri de kadınları iş kurmaya yönelten faktörler arasında sayılabilmektedir. Buna göre kadın girişimci olmaya hem iten hem de çeken faktörlerin olduğu söylenebilir (Yetim, 2008). Kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler birçok nedene bağlanmıştır. Birinci olarak, sosyal-kültürel alt yapıdaki değişim sonucu günümüzde çok sayıda kadının çalışma hayatına girmesi ve öğretim düzeylerinin yükselmesi, ikinci olarak, orta yönetim kadrolarında bulunan kadınların çalıştıkları şirketlerde personel azaltma politikası izlemesi endişesi taşımaları ve bir gün işlerini kaybedecekleri düşüncesi ve dolayısıyla kendi kendilerinin patronu olmayı arzulamaları. Üçüncü olarak, başarılı kadın girişimcilerin sayısının artması ile örnek alabilecekleri kimselerin çoğalması ve dördüncü olarak da, birçok işletmede cam tavan olarak adlandırılan ve kadınların işletmede ancak belli bir yere kadar yükselebilecekleri düşüncesinin geçerli olması yani iş dünyasının hala erkeklerin egemenliği altında bulunması olarak sıralayabiliriz (Arıkan 2002: 213). Ayrıca, literatürdeki diğer çalışmalarda kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler arasında; bağımsızlık, onay alma ihtiyacı, kendini gerçekleştirme, kendini geliştirme ihtiyacı, özerklik olarak belirlenmiştir (Dellgran ve Höjer, 2005 ; Lange, 2009; Tkachev ve Kolvereid, 1999) .

Kadın girişimcileri erkek girişimcilerden ayıran özellikler bakıldığında, özellikle tarafların toplumda üstlendikleri roller ve geleneklerdir. Şehirleşme oranlarında artış, eğitim olanaklarının artması, geçim sıkıntısı ve ekonomik zorluklar, evlenme oranlarında azalma, boşanma oranlarında artış, toplumların, kadınların çalışmasına yönelik tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler, çocuk bakımı ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler gibi sebepler ayrıca kadın girişimci sayısını artırmıştır. (Soysal, 2010).Tutucu çevre ve ailelerde, kadınların yabancılar ve özellikle erkeklerle temas kurmalarına izin verilmemektedir ve hoş olarak karşılanmamaktadır. Çalışma yaşamının yanında ev işlerinin yükü de kadının üzerindedir ve erkekler aile reisi olarak gelir sağlayıcı olarak görülmektedir (Özkaya, M.O., 2009). Yapılan bir çalışmada erkek girişimcilerin ekonomik beklentilerinin, kadın girişimcilerin ise kişisel beklentilerinin ön planda olduğu ve kadın girişimcilerin erkeklere nazaran daha fazla sosyal desteğe ihtiyaç duydukları ortaya çıkmıştır. Kadınların iş ile ilgili beklentilerini düşük seviyede tutmalarından dolayı hayal kırıklığına uğramadıkları belirlenmiştir. Erkeklerin 25- 35 yaş arası girişimcilik potansiyeline karşın 35- 45 yaş aralığı kadın girişimcilerde ön plana çıkmıştır. Erkek girişimciler daha çok kendi birikimlerinin yanında yatırımcı ve banka kredilerini kullanırken, kadınlar ise daha çok kendi kişisel kaynaklarını(altın vb.), eş ve arkadaşlarının birikimlerini kullanmaktadırlar (Ankara Kalkınma Ajansı, 2014). Erkek girişimciler ilk işlerini genellikle imalat ve inşaat sektörlerinde kurarken kadın girişimciler ise daha çok hizmet sektörü, eğitim, danışmanlık, halkla ilişkiler, sağlık alanlarında ilk işlerini kurdukları ortaya çıkmıştır (Soysal, 2010).

Mikro kredi dünyayı değiştiren 10 fikirden biridir ve ilk olarak Türkiye'de Diyarbakır' da uygulanmıştır. Mikro kredi sistemi Diyarbakır' da terör ve güvenlilik sorunları nedeniyle yoksulluk ve işsizlikle mücadelede daha kritik bir öneme sahiptir (Doğan ve Kaya, 2013). Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ve Diyarbakır' da düşük eğitim seviyesi, istihdam yetersizliği, kalifiye eleman kıtlığı bulunmaktadır. Normlar, kadına çocuk bakımı ve ev işleri geleneksel rolleri yüklemektedir. Hane halkı ortalaması yedi olup, kadından doğurabileceği kadar çocuk beklenmektedir. Bir ülkenin kalkınma düzeyini ortaya koyan en önemli göstergelerden biri kadınların istihdam düzeyi ve sektörel dağılımıdır. Kalkınmışlık düzeyi bakımından en geri kalmış illerden biri olan Diyarbakır' da kadın istihdam oranı yüzde %12'dir. Bu da, sanayi bölgesinin olmaması, vasıfsız işçi çokluğu sebebiyle tarım ağırlıklı iş alanıdır. En çok istihdam alanı ise ücretsiz aile işçiliğidir (Doğan ve ark., 2011). Bingöl'de ise iş imkânlarının kısıtlı olması, istihdam sorununun varlığı, kentle kır arasındaki dayanışma eksikliği, resmi işlerin gecikmeli olması, tarihi bir geçmişe ve kültüre sahip olmaması, eğitim kalitesinin düşük olması, sağlık hizmetlerinin yetersizliği, belediye hizmetlerinin yetersizliği, maddi sorunlar ve terörün yatırımlar üzerinde olumsuz etkisi gibi sorunlar mevcuttur. Diğer taraftan, üniversitenin varlığı sosyal faaliyetlerin ilerlemesine ve işsizlik oranının düşmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki ortalama doğurganlık hızına kıyasla Bingöl'de doğurganlık oranı da yüksektir (Solak, 2016).

3. YÖNTEM VE METODOLOJİ

Kadın girişimcilerin liderlik ve yöneticilik özelliklerinin belirlenmesi, karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi, başarılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunlara çözüm önerilerinin üretilmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmanın anket soruları Şahin (2009) çalışması referans alınarak hazırlanmıştır. Anket sorularının analizinde tanımlayıcı istatistik yöntemlerinden frekanslar ve ortalama yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca anlamlı farkları tespit etmek için One Way ANOVA testi ve verilerin analizinde SPSS 20 versiyonu bilgisayar programı kullanıldı. Coğrafi yakınlık ve kültürel benzerlikler göz önüne alınarak birbirine yakın olan Bingöl ve Diyarbakır illerindeki kendi işini yapan kadın girişimciler ana kitle olarak seçilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 2014 yılı verilerine göre Türkiye genelinde kadın işveren oranı %8 olarak tespit edilmiştir (TUİK, 2014). Kadın girişimciler genellikle evde üretim işleri, tekstil, çığ köfte ve açılılık, mağaza işleri

ile uğraşmaktadır. Bölgedeki kadın girişimci sayısının az olması ve illerdeki girişimciliği destekleyen kurumlarda kayıtlı bilgilerin tam olmamasından dolayı ana kitle sayısı net değildir. Ancak, yapılan 107 anket iki şehir hakkında anlamlı istatistikler verecek seviyededir.

4. ÇALIŞMANIN BULGULARI VE SONUÇLARI

35-45 yaş aralığında kadınların girişimci olduğu Sosyal (2010) çalışmasında belirtilenden farklı olarak bu çalışmada kadınların yaş ortalaması aralığı 30-35 aralığı olarak tespit edilmiştir; kadın girişimcilerin 53.8% 20-30 yaş aralığında ve 32.1% 30-40 yaş aralığındadır. Dolayısıyla kadınların girişimci olarak genç olduklarını söyleyebiliriz. Girişimci kadınların sadece 12.3% lisans mezunudur ve 43.6% lise ve dengi okullardan mezun olmuştur. Kadın girişimcilerin 17.9% ilköğretim mezunudur. Bu da kadınların eğitim seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Kadın girişimcilerin 18 % mağaza, tuhafiyeye ve giyim, 10.4% kuaför olarak, 8.7% çığ köfteci, 8.4 % pastaneci, 5.7% terzi, 5.6 % aşçı, 4.5% ayakkabı, aksesuar ve bijuteri, 2.7% tekstil vb. işlerde teşebbüs göstermektedir. Girişimcilerin direk üretim işlerinde rol aldığı söylenemez ve büyüklük olarak işletmeler küçük çaptadır. Katılımcıların 60.4% kendini serbest meslek sahibi olarak tanımlarken bunların 12.3% kendini şirket yöneticisi ve 17.9% şirket sahibi olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla genel olarak kadın girişimciler kendilerini lider olarak tanımlamamaktadır. Bunda işletmelerin küçük olması ve verilen eğitimlerin yetersizliğinin rol aldığı söylenebilir. Katılımcıların 40.6% çocuk sahibi iken 56.6% nin herhangi bir çocuğu yoktur. 51 % çoğunluğu evli iken, dul ve boşanmış olanların oranı ise sadece 5.5% tir. Dolayısıyla bekâr, dul ve boşanmış olanlar ekonomik özgürlüklerini elde etmek için bir işte çalışmaya bağımlılıkları söz konusudur. Kadınların 31.1% daha önce herhangi bir işte çalışmamıştır ve 22.6% serbest meslek sahibiydi. 12.3% ise aynı işite ücretli olarak çalışırken 9.4 % ise aynı işi daha önce evde yapıyormuş. Dolayısıyla girişimcilerin büyük çoğunluğu ekonomik beklentilerinden dolayı iş kurmuştur. Ortalama aylık gelir ise 2,468.93 TL olarak bulunmuştur. Kadınların yaklaşık yarısı 2000 TL gelir elde etmektedirler ve yaklaşık 25 % 2500-3000 TL aylık gelir elde etmektedir. Asgari ücretin 1400 TL olduğu düşünüldüğünde girişimci olmanın işçi olmaktan daha avantajlı olduğu söylenebilir. Ayrıca 15%'nin geliri 4000 TL den fazlamış.

Tablo 1: Demografik Faktörler

Faktör	Sıklık	Yüzde(%)
Yaş		
15-20	3	5.7
20-30	6	53.8
30-40	57	32.1
40-50	34	5.7
Toplam	6	100.0
Eğitim		
İlköğretim	19	17.9
Lise ve dengi	46	43.4
Ön-lisans	25	23.6
Lisans	13	12.3
Toplam	106	100
Çocuk sahibi		
Evet	43	40.6
Hayır	60	56.6
Toplam	106	100.0
Sosyal Statü		
Evli	51	48.1
Bekar	44	41.5
Dul	5	4.7
Boşanmış	3	2.8
Toplam	106	100.0

Girişimcilerin 35.8%'nin sermaye kaynağı aile büyükleriymiş ve 14.2% kişisel tasarruflar sonucu işini kurmuştur. 12.3% ise eşlerinden aldığı destekle işlerini kurmuştur. Banka kredisi kullananların oranı 15.1% iken borçlanma sonucu iş kuranların oranı 10.4% imiş. Dolayısıyla verilen banka kredileri ve KOBİ desteklerinin zayıf olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Girişimciliğin Yönetimi ve Etkileri

Faktör	Sıklık	Yüzde(%)
Sermaye temin yöntemi		
Aile Büyükleri Desteği	38	35.8
Banka Kredisi	16	15.1
Kişisel tasarruf	15	14.2
Eş desteği	13	12.3
Borçlanma	11	10.4
Ortak bulma	10	9.4
Toplam	106	100.0
Kadın olmanın çalışanlar üzerindeki etkisi		
Olumlu	56	52.8
Etkilemiyor	30	28.3
Olumsuz	17	16.0
Toplam	106	100.0
Kadınlık Rolünü Olumsuz Etkiliyor		
Evet	39	36.8
Hayır	64	60.4
Toplam	106	100.0
Kendine Zaman Ayırma		
Evet	53	50.0
Hayır	50	47.2
Toplam	106	100.0
Stres Yaşamak		
Evet	80	75.5
Hayır	23	21.7
Toplam	106	100.0

Kadınların 28.3% kadın olmalarının çalışanlar üzerinde bir etkisi olmadığını belirtmiştir. Ayrıca, kadınların 52.8 % kadın olmanın işçileri olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Katılımcıların 60.4 % ise girişimciliğin kadınlık rollerine olumsuz etkisi olmadığını belirtmiştir fakat 36.8% kısmı ise etkilediğini belirtmiştir. Doğru toplumlarında kadınların rolü daha çok evde çocuk bakmak ve ev işleri ile sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla eğer kadınların iş hayatındaki etkinliği artırılmak isteniyorsa bölge kadının rolünün yeniden tanımlanması ve eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Bunun yanında aile bireylerinin de ikna edilmesi gerekiyor çünkü çoğu aile bireyi kadınların çalışmasını istememektedir. Katılımcıların 50 % kendilerine zaman ayırdıklarını ifade etmiştir, dolayısıyla aile içinde çocuk bakma ve eve işlerinin de rolleri bir parçası olduğu düşünüldüğünde büyük çoğunluğu kendine zaman ayıramamaktadır. Katılımcıların 75.5 % iş ve aile yaşantılarından dolayı stres yaşadığını belirtmiştir. Hem çalışma hem de aile rollerini yerine getirmek kadınlara zor gelmektedir, ailenin diğer bireylerinin de kadınlara destek vermesi gerekmektedir. Ayrıca, ev işlerinde erkeklerin de rol alması beklenir. Kadınların 55.7% duygusal kadın yapısının işleri üzerinde etkisi olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3: Kadın Girişimci Olmanın Sağladığı Avantajlar

Avantaj	Cevaplayan	%	Avantaj	Cevaplayan	%
Başarma duygusu	81	76.4	Rahat yaşama standardına ulaşma	41	38.7
Maddi özgürlük	79	74.5	Bağımsızlık	39	36.8
Evin bütçesine katkıda bulunma	74	69.8	Yaşamdan duyulan memnuniyet	37	34.9
Yaratıcılık	61	57.5	İlgi alanı olması	36	34
İş-ev kadını rollerini oynamadaki kolaylık	50	47.2	Herhangi bir avantajı yok	33	31.4
Bir işle meşgul olma	46	46.2	Tutku ve ihtirasların gerçekleşiyor olması	33	31.1
Sosyal statü	42	39.2	Başkalarına istihdam olanağı sağlayabilmek	30	28.3

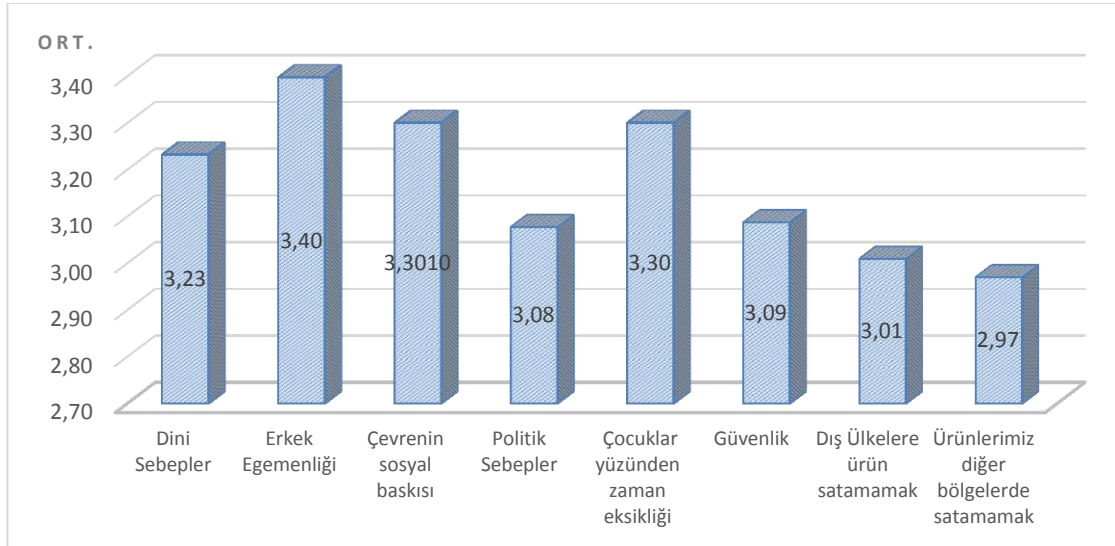
Kadın girişimci olmanın sağladığı avantajlar sorusu birden fazla şık seçerek şeklinde soruldu Tablo 3. gösterildiği gibi. Kadın girişimcilerin başarıma duygusu 76.4% oranıyla 81 kişi tarafından seçilerek en önemli avantaj olarak belirtmiştir, 79 kişi de maddi özgürlük ve 74 kişi de evin bütçesine katkıda bulunmak olarak seçmiştir. Ayrıca katılımcılar günlük hayatın içinde olmanın yaratıcılıklarına katkı sağladığını 57.5% oranında seçerek desteklemişlerdir. Kadın girişimcilerin karşılaştığı en önemli engelleri tespit etmek amacıyla birden fazla şıkkın seçilebileceği bir soru da yöneltilmiştir aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi. 74 kadın girişimci katılımcıların 69.8% ekonomik sebepleri, 59.4% işten kaynaklanan güçlükler, 57.5% fiziksel yorgunluk ve yıpranma ve 56.6% çevrenin sosyal baskısını en önemli güçlükler olarak belirtmiştir. Cevaplardan anlaşıldığı gibi kadınların girişimci olma istekleri yüksektir ve bunu kendilerini bir ispat ve başarı alanı olarak görmektedirler. Fakat ekonomik engeller ve kadın olmanın verdiği sebepten dolayı iş güçlükleri ve çevrenin sosyal baskısını engel olarak görmektedirler.

Tablo 4: Kadın Girişimcilerinin Karşılaştığı Güçlükler

Güçlük	Cevaplayan	Yüzdesi(%)	Güçlük	Cevaplayan	Yüzdesi(%)
Ekonomik sorunlar	74	69.8	Çevrenin sosyal baskısı	60	56.6
İşten kaynaklanan güçlükler	63	59.4	Zaman yönetimindeki sorunlar	58	54.7
Fiziksel yorgunluk ve yıpranma	61	57.5	Çocuk bakımı	47	44.3

Bingöl veya Diyarbakır ilince kadın girişimci olmanın önündeki en büyük engelleri sıralamasına yönelik aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi sorular sorulmuştur ve katılımcıların önem derecesine (1:Önemsiz, 2: Az önemli, 3:Orta Seviyede önemli, 4:Önemli, 5:Çok önemli) göre birden fazla şık seçme imkânı verilerek bir puan vermeleri istenmiştir. Katılımcılardan 103 kişi neredeyse tamamı her soruya cevap vermiştir. Erkek Egemenliği(Örn., Evin rızkını erkek getirmelidir) 3.40 ortalama ile kadın girişimci olmanın önündeki önemli bir sebep olarak bulunmuştur. Diğer önemli sayılacak sebepler olarak 3.3 ortalama ile çevrenin sosyal baskısı(kadın evde kalmalı gibi, çalışanlara namusuz gibi bakılması), 3.3 ortalama ile çocuklar yüzünden zaman eksikliği(Ekonomik yetersizlikten kreş ve benzeri yerlere göndermemek) ve 3.23 ortalama dinsel sebepler(Örn., Evde kalma, kadın dört duvar arası için yaratılmıştır vb. yaklaşımlar), politik sebepler (Örn, bir partiye üye olmak lazım kredi almak için) 3.08 ortalama ile, 3.09 ortalama ile güvenlik (artan asayiş sorunları, baskılar vb.) , 3.01 ortalama ile dış ülkelere ürün satamamak ve ihracat desteklerinin olmaması ve 2.97 ortalama ile bölgesel olarak ürünlerimiz diğer bölgelerde satamamak (diğer bölge insanların negatif bakış açısı) olarak aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi orta önemde sebepler olarak tespit edilmiştir.

Şekil 1: Girişimci Olmanın Önündeki Engeller

Kadınların girişimci olmalarındaki en önemli sebep 4.14 ortalama ile "ekonomik bağımsızlık elde etmek" olarak bulunmuştur. Daha sonra 3.88 ortalama ile "Sosyal İlişkiler Kurmak" ve 3.83 ortalama ile "aile ihtiyaçlarını karşılamak"- "Diğer İnsanlara Faydalı olmak" olarak bulunmuştur. Mesleğini yapmak, zamanlarını değerlendirmek, kendilerini ispat etmek ve ideallerini gerçekleştirmek diğer önemli sebepler olarak bulunmuştur. Kadın girişimciler işlerini kurarken sırasıyla "vergi ödemeleri" 4.22

ortalama ile en önemli , “sermaye temini” 4.0 ort. , “kiralardan yüksek olması” 3.96 ort., çalışanlar ile ilgili sorunlar 3.94 ort., uygun materyal/ malzeme 3.88 ort., uygun eleman temini 3.86 ort., müşteri ile ilgili sorunlar 3.84 ort., bürokratik işlemler ve pazarda tanınmamış olmak 3.83 ort, pazarın durgun olması 3.76 ort , kadın olmanın getirdiği zorluklar 3.74 ort. , 3.71 ort. ile yorgunluk ve 3.6 ort. ile kredi alamama zorluklarını sırasıyla belirtmiştir.

Girişimcilerin sahip olması gereken özellikler sırasıyla sabır ve hoşgörü(4.37 ort.), çalışkanlık (4.33), dürüstlük (4.30), iletişim becerisi(4.31), kendine güven ve cesaret(4.31), risk üstlenilebilirlik (4.29), deneyim (4.27) ve duygusal zeka (4.26) ile en önemli özellikler olarak bulunmuştur. Liderlik (4.16) , yönetim becerisi(4.17) ve hırs ve kararlılık(4.19) sıralamada en sonlarda fakat önemli özellikler olarak tespit edilmiştir. Bölgenin verdiği zorluklar ve engeller kadın girişimcilerin sabırlı ve hoşgörülü olması gerektiğini belirtmiştir. Diğer önemli faktörlerden dürüstlük ve çalışkanlık pazarda tutunmanın önemli unsurlarıdır.

Kadın girişimcilerin devletten beklentileri olarak sırasıyla 4.25 ortalama ile “teknik desteğin sağlanması” ve 4.22 ortalama ile “vergi kolaylıklarının getirilmesi” en önemli ; 4.16 ortalama ile “Eğitim olanaklarının sağlanması”, 4.14 ortalama ile “Kredi olanaklarının geliştirilmesi”, ve 4.02 ortalama ile “Rekabet koşullarının geliştirilmesi” önemli beklentiler olarak sıralanmıştır. Bürokratik işlemlerin azaltılması en son sıradaki önemli bir beklenti olarak belirtilmiştir. Kadın girişimciler için geleceğe yönelik en önemli beklentisi 4.20 ortalama ile karlılığı artırma olarak tespit edilmiştir. Daha sonra 4.18 ortalama ile büyüme ve 4.01 ortalama ile kurumsallaşma olarak tespit edilmiştir. En düşük ortalama 3.79 ile farklı sektörlerde girme olarak tanımlanmıştır. Kadınların çoğu piyasada düşük bürokrasi gerektiren katma değerli düşük işler yapmaktadır. Dolayısıyla en önemli ve onlar açısından devamlılığı sağlayacak unsur karlılık ve büyümedir.

ANOVA One-Way testine göre 95% anlamlılık seviyesinde($p < 0.05$) şehirlere göre anlamlı farkları tespit etmek amacıyla analiz yapılmıştır ve aylık gelir bazında Bingöl ilindeki kadın girişimcilerin ortalama geliri 2,734 TL iken Diyarbakır ilindeki kadınların ortalama aylık geliri 2,237 TL olarak bulunmuş olup gelir seviyeleri arasında anlamlı bir fark söz konusudur. Ayrıca Diyarbakır ilinde kadınların Bingöl ilindeki kadınlara göre kendilerine daha fazla zaman ayırdıkları tespit edilmiştir. Diğer sorularda ANOVA testi uygulandığında iller arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

5. SONUÇ

Kültürel ve geleneksel bir yapıya sahip olan Bingöl ve Diyarbakır’da kadınların önce eğitim düzeyleri geliştirilmelidir, kadınların geleneksel rolünden çıkarak aileye katkı yapma durumları erkeklerin eğitim seviyesi ile de yakından ilişkilidir. Bu yüzden erkeklerin de eğitim seviyeleri geliştirilmelidir. Ayrıca bu geleneksel yapı da büyüklerin etkisi çok fazla olduğu için bunların da bu sürece dâhil edilmesi beklenir. Kadınların girişimciliğe yönelmelerindeki en büyük etken ekonomik özgürlüklerin elde etmektir. Fakat vergi zorlukları ve devlet tarafından verilen desteklerin yetersiz olması önemli engeller olarak belirtilmiştir. Ayrıca devlet tarafından teknik desteğinin verilmesi beklentisi yüksektir. Diyarbakır ilindeki girişimcilerin neden Bingöl ilindeki kadın girişimcilerden daha az gelir elde ettiklerine yönelik ayrı bir çalışma ayrıca yapılmalıdır. Devletin kadın girişimcilere mal alma garantisi vermesi, vergi muafiyetleri, danışmanlık hizmetleri, finansal destekler, bilgisayar ve internet altyapısının kurulması, kadın girişimcilerin çocuklarına kreş desteği, bürokrasi zorluklarının azaltılması gibi pozitif destekler ayrıca kadın girişimci sayısını artıracaktır.

Mesleki eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması, yerel ekonomilerin canlandırılması, sosyal güvenlik uygulamalarında kadına yönelik pozitif ayrımcılığa gidilmesi, kadınlarla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun güçlendirilmesi, kız çocuklarının eğitime nicelik ve nitelik olarak ağırlık verilmesi ve kırsalda kadın istihdamı stratejisinin belirlenmesi çalışmaları gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki düzenlemeler örnek alınarak ülkedeki kadın girişimciliği yeniden yapılandırılmalıdır. Kadın girişimcilerin desteklenmesi ve toplumsal statülerinin güçlendirilmesi ekonominin en önemli gücünü oluşturan kadın girişimci sayısında artış sağlayacaktır. Kadınların üretimlerini dış pazarlara ve diğer bölgelere satma kolaylığı sağlanmalıdır. Bu yüzden KOSGEB kapsamında web hizmeti ile ürün satmak için eğitim verilmelidir.

Kadınların girişimcilik alanında başarılı olmasını engelleyen sorunlarının çözümüne yönelik öneriler geliştirilebilir. Bu öneriler şunlardır:

- Kadın girişimci sorunlarının çözümüne yönelik bir merkez ve danışmanlık birimi kurulmalıdır.
- Kadın girişimcilerin öncelikle desteklenmesi ve teşvik edilmesi gereklidir.
- Girişimciliğe başlamak isteyen kadın girişimcilere uygun kredi verilerek sermaye desteği sağlanmalıdır.
- İşe başlama ve iş yeri açılmasıyla ilgili bürokratik işlemler azaltılarak kolaylaştırılmalıdır.
- Kadınlara iş yeri açma, iş kurma ve girişimcilik eğitimi hizmeti verecek danışmanlık birimleri kurulmalıdır.
- Kadın girişimciliğinin özendirilmesi amacıyla vergi oranlarının düşürülmesi sağlanmalıdır.
- İşletmecilikte kullanılan elektrik, su ve doğalgaz gibi girdi maliyetleri aşağıya çekilerek iç ve dış piyasada kadın girişimcilerin rekabet etmeleri sağlanmalıdır.
- Kadın girişimcilerin birbirleriyle bilgi alışverişini kolaylaştıracak internet ortamında mesleki örgütlenmelere gitmeleri sağlanmalıdır.
- Başarılı kadın girişimcilerin tanıtımına önem verilerek kadın girişimciliği özendirilmelidir.

Teşekkür (Acknowledgment)

Diyarbakır ve Bingöl ilinde anketleri yapılmasında Bingöl Üniversitesi İktisat bölümü öğrencilerinden Mahsum Sert ve Ferhat Demirel' e teşekkür etmek istiyorum.

KAYNAKÇA

- Abacı, N. İ., Demiryürek, K., Emir, M., Yıldırım, Ç., (2015). Factors affecting the use of microcredit among women entrepreneurs in the Samsun province of Turkey, *Anthropologist*, c. 20(3) s. 397-406.
- Ankara Kalkınma Ajansı, (2014). Ankara'da kadın girişimciliği: Örnekler ve yol haritası. <http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/Ankarada-Kadin-Girisimcilik.pdf>. Erişim Tarihi: 07.05.2017.
- Arıkan, S., (2002). Girişimcilik, Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular, Ankara: Siyasi Kitapevi.
- Aslan, İ., Keskin, B., (2017). *Kosgeb destekleri, Bingöl halkının kosgeb hibe desteklerine karşı tutumu*. <http://www.ajans12gazetesi.com/kose-yazisi/109/kosgeb-destekleri-bingol-halkinin-kosgeb-hibe-desteklerine-karsi-tutumu.html>. Erişim Tarihi: 07.05.2017.
- Doğan, B.B., Korkusuz, M.R., Çelik M.Y., (2011). Diyarbakır ilinde özel sektör bünyesindeki kadın isithdamın analizi, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13/2, S.1-24.
- Doğan, B.B., Kaya, M., (2013). Yoksullukla mücadelede mikro kredi sistemi: Diyarbakır örneği, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12: (45)
- Baysal, A., Tekaslan, A.,(2004). Davranış Bilimleri, c. 4, s. 102.
- Dellgran, P., Höjer, S., (2005). Privatisation as professionalisation? attitudes, motives and achievements among swedish social workers, *European Journal Of Social Work*, 8: 1, 39-62.
- Demir, N., (2015). Türkiye'de girişimcilik ve kadın. Ankara: Kalkınmada anahtar verimlilik, s. 315. <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/turkiyede-girisimcilik-ve-kadin/1970>. Erişim Tarihi: 07.05.2017
- Erdoğan, İ., Çevik, E., (1994;2006). İşletmelerde Davranış, s. 242.
- Hisrich R. D., Brush C.G., (1989). The women entrepreneur starting, financing and managing a successful business. USA: Lexington Books.
- Lange T. (2009). Job satisfaction and self-employment: autonomy or personality? *Small Business Economics*. Springer Netherlands.
- Özkaya, M.O., (2009). Kadın girişimcilere yönelik strateji geliştirmedeyereel yönetimlerle işbirliği içinde olmak, mümkün mü?. s. 56-72. <http://docplayer.biz.tr/9639481-Kadin-girisimcilere-yonelik-strateji-gelistirmede-yerel-yonetimlerle-ismbirligi-icinde-olmak-mumkunmu.html>. Erişim Tarihi: 07.05.2017.
- Solak, A. (2016). Bingöl ili sosyal analiz çalışması, Hegem Yayınları, Ankara. (file:///C:/Users/acer/Downloads/Bing%C3%B6l%20Sosyal%20Analiz%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1.pdf) Erişim Tarihi: 07.05.2017.
- Soysal, A., (2010). Türkiye'de kadın girişimciler: engeller ve fırsatlar bağlamında bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c. 65 (1), s. 83-114. (<http://docplayer.biz.tr/6450875-Turkiye-de-kadin-girisimciler-engeller-ve-firsatlar-baglaminda-bir-degerlendirme.html>). Erişim Tarihi:07.05.2017.
- Soysal, Y. A., (2015). Türkiye'de kadın girişimciler: engeller ve fırsatlar.
- Şahin E., (2009). Kadın girişimcilik ve Konya ilinde kadın girişimcilik profili üzerine bir uygulama. *Sakarya: S.Ü. İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, s: 287-309.
- Thackev, A. and Kolvereid, L. (1999). Self-employment intentions among russian students. *entrepreneurship & regional development*, 11, 269 – 280.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2016). Küçük ve orta büyüklükteki girişim istatistikler. Ankara. www.tuik.gov.tr. Erişim Tarihi: 07.05.2017.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2014). Girişimcilik, 2014. Ankara. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21529>. Erişim Tarihi: 07.05.2017.
- Yavuz S. & Aslan İ., (2012). Türkiye'de 2008 küresel finansal krizi: krizin Erzincan iline etkileri ve beklentiler. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c. 13 (1).
- Yetim, N., (2002). Sosyal sermaye olarak kadın girişimciler: Mersin, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, c. 2, s.1.